

УДК 336.7

І. І. Чуницька,
к. е. н., доцент, докторант кафедри фінансових ринків,
Університет державної фіскальної служби України

СТРУКТУРНА УПОРЯДКОВАНІСТЬ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

I. Chunitska,
associated professor, research fellow, University of state fiscal service of Ukraine

STRUCTURAL ORDER AS A CONCEPTUAL BASIS FOR THE FORMATION
OF AN INFRASTRUCTURE OF STRATEGIC DEVELOPMENT OF FINANCIAL MARKET

У статті окреслено значимість наукового підходу до виявлення обопільних впливу та зв'язків між окремими елементами, що визначають функціонування фінансового ринку та його інфраструктурне забезпечення. Наголошується на важливості структурної упорядкованості зазначених елементів як концептуальної основи розбудови механізму стратегічного розвитку фінансового ринку.

The article outlines the importance of a scientific approach to the detection of dual influence and relations between individual elements that determine the functioning of the financial market and its infrastructure. The importance of structural ordering these items as the conceptual fundamentals of the development mechanism of strategic development of the financial market is proved.

Ключові слова: стратегія, концепція, розвиток, система, фінансовий ринок, інфраструктура, інфраструктурний потенціал.

Key words: strategy, concept development, system, financial market infrastructure, infrastructure capacity.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Стратегія як узагальнююча модель дій, необхідних для досягнення поставлених цілей шляхом координації та розподілення ресурсів, потребує відповідного концептуального супроводу, здатного сформувати адекватну основу стратегічного розвитку. Концепція, в свою чергу, передбачає пошук відповідного критерію, на основі якого з'являється можливість здійснити належну оцінку стану досліджуваного явища та на цій основі сформувати відповідний механізм реалізації стратегічного розвитку.

Відтак, для відповіді на питання щодо формування інфраструктури стратегічного розвитку фінансового ринку особливої ваги набуває пошук критерію, на основі якого можливо реалізувати такий шлях розвитку. При цьому поряд із ключовим значенням критерію, який визначає прагматичний зріз результатів стратегічного розвитку, особливу вагу має методологічний критерій, що слугує необхідним підґрунтям для отримання за-

начених результатів. Органічне поєднання і збалансованість обох критеріїв і дозволяють виявити, проаналізувати та реалізувати взаємозв'язки, що виникають у різних сегментах фінансового ринку та які не суперечать виконанню ним його основних функцій.

При всій значимості збалансованості означених критеріїв у ході концептуалізації інфраструктурного забезпечення стратегічного розвитку фінансового ринку не можна не зазначити особливої значимості методологічного критерію. Це пов'язано із реалізацією загальноновизнаного положення про те, що перехід від отримання знання до його реалізації детермінований, насамперед, обґрунтованістю його методологічних позицій. Цим зумовлена першочерговість методологічного критерію, що ґрунтується на взаємодії фундаментальних положень та діалектичних категорій цілого ряду теорій, які торкаються предмета досліджуваної проблеми, у нашому випадку інфраструктури фінансового ринку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

У вітчизняній та зарубіжній науці сформувалися ряд підходів та напрямів дослідження інфраструктури для реалізації її потенціалу у різних сферах економіки, зважаючи, що кожна з них має свої цільові завдання, особливості формування, використання та нарощування такого потенціалу. Об'єктом дослідження стали і загальна природа, принципи та критерії інфраструктурного забезпечення, і визначення його функціональної та організаційної побудови. Вагомий внесок у дослідження цих проблем здійснили П. Беленький, А. Буряченко, О. Васильєв, У. Грудзевич, О. Іваницька, О. Іншаков, Ю. Коваленко, В. Корнєєв, Д. Леонов, В. Михальський, О. Мозговий, М. Скринько, В. Соболев, С. Сонько, Ф. Федько та багато інших. Однак, не зважаючи на численні публікації, й на сьогодні залишаються недостатніми не лише практична розробленість, але й теоретична цілісність даної проблематики. Зокрема це стосується ряду загальнотеоретичних положень, що мають як тактичне, так і стратегічне значення для методологічного обґрунтування ефективності інфраструктурного забезпечення. Детально вивчаючи окремі види інфраструктури і представляючи її як загальну потребу забезпечення економічних процесів, поза увагою часто залишається проблематика її структурування. При цьому мова йде не лише про деталізацію змісту, об'єктно-суб'єктний зріз, але й про використання як інструменту наукового пізнання. Шляхом переходу від загального до особливого можуть бути віднайдені невикористані можливості, незадіяні резерви, які в теорії та на практиці об'єднуються поняттям потенціалу та становлять невід'ємну рису, один із найвагоміших інструментів вирішення будь-яких проблемних питань.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає у з'ясуванні змісту та переломленні деяких загальнометодологічних положень структурування складних систем до обґрунтування внутрішньої будови інфраструктури фінансового ринку та її потенціалу як першооснови раціоналізації і стратегічної взаємодії об'єктів і суб'єктів даного ринку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Раціональна природа інфраструктури фінансового ринку, що передбачає найкраще поєднання існуючих ресурсів із задіянням невикористаних резервів, тобто її потенціалом, диктує необхідність у межах структурованого дослідження їх представлення як системи. З іншого боку, дослідження еволюції поняття системи, приводить науковців до висновку, що "...сам об'єкт в цілому може бути представлений чисельністю систем з відносно визначеними інтегративними або системо формуючими якостями" [1]. Відтак, логічно, що питання структурної упорядкованості займають особливе місце у функціонуванні будь-якої системи та її розвитку.

У межах предмета нашого дослідження це стосується, по-перше, системи "фінансовий ринок" та його підсистеми "інфраструктура фінансового ринку", та, по-друге, системи "потенціал" та його підсистеми "інфраструктурний потенціал". Одночасно, виходячи із зазначеного вище бачення, а саме можливості представлення будь-

якого об'єкта не лише як складової вихідної системи, але й власне як системи, кожна із зазначених підсистем може розглядатися також і як самостійна система.

На нашу думку, саме синтез таких підходів слід розцінювати як найбільш продуктивний методологічний ключ до концептуального обґрунтування процесу структурування інфраструктурного потенціалу фінансового ринку. Адже кожен із цих підходів дозволяє поглянути на ці об'єкти з різних позицій. Якщо у випадку представлення об'єкта як системи забезпечується його цілісність переважно в автономному (обмеженому) просторі, то за іншого підходу — ці об'єкти розглядаються у взаємозв'язку і взаємовпливі як чинники, що визначають властивості вихідного об'єкта та досягнення ним певних цілей, та при необхідності — і шляхом включення до простору функціонування фінансового ринку також й інших підсистем. Саме за логікою останнього варіанта можна розглядати систему "фінансовий ринок" і його підсистему "інфраструктура фінансового ринку", коли до них додається підсистема "інфраструктурний потенціал фінансового ринку". Це ж стосується й системи "потенціал" та її підсистеми "інфраструктурний потенціал", коли з позиції дослідження фінансового ринку до них підключається підсистема "інфраструктурний потенціал фінансового ринку".

За таких умов можна досягти структурної упорядкованості системи як складно організованого і впорядкованого цілого, що включає сукупність окремих елементів, об'єднаних різноманітними зв'язками і взаємовідносинами. З іншого боку, зважаючи, що структура є способом закономірного зв'язку між складовими частинами предметів і явищ об'єктивного світу, а сукупність істотних відношень між компонентами всередині цілого найчастіше розглядається як властивість тих предметів та явищ, які становлять системи [2, с. 667], структурі надають навіть статусу основи методології в процесах наукового пізнання. Те, що якості системи як цілісного формування значною мірою визначаються її структурою, а об'єднання елементів цієї структури здатне сприяти виникненню нових властивостей системи пояснює віднесення структурованості до фундаментальних основ наукового пізнання тих чи інших явищ.

Якщо розглядати фінансовий ринок як цілісну систему, то однією з перших проблем, що вимагають розв'язання у межах нашого дослідження є визначення структури, сегментів цього ринку. Розв'язання цієї проблеми ускладнюється тим, що на сьогодні фактично відсутнє загально визнане структурування фінансового ринку. Ця обставина, певною мірою, очікувана, адже її вирішення переважно визначається цілями, які ставить перед собою дослідник чи практик, тобто, є їх суб'єктивним баченням. Це визначає й критерії та ознаки, за якими відбувається подібне структурування. Тому в економічній літературі існує велика кількість ознак, а відповідно й класифікацій складу фінансового ринку. Не відкидаючи таку закономірність щодо сегментації фінансового ринку з метою подальшого використання для цілей структурування його інфраструктурного потенціалу, разом з тим, важливо визначитися з деякими загальними підходами, які використовуються для пізнання і структуризації окремих систем.

Наприклад, стосовно структуризації економічної й зокрема фінансової системи О. Лактіонова виділяє:

1) структурно-морфологічний; 2) функціональний; 3) інформаційний; 4) генетичний підходи, що втілюються в аналогічних за назвою складових цих систем [3, с. 5]. Найбільш вагомими, на її думку, є перші два підходи. При цьому, якщо структурно-морфологічний підхід відповідає на питання, з чого складається система, то функціональний — що вона робить і як вона працює. З метою ще більшого узагальнення особлива значимість надається функціональному підходу. Це пояснюється тим, що саме функція визначає будову фінансової системи, її генезис та сферу, а не навпаки. Це відповідає й сутності системного аналізу, коли першочерговим постає виявлення системоформуючої функції системи.

Щодо структуризації інфраструктури в цілому та товарного ринку, зокрема, В. Федько та Н. Федько, підкреслюючи її виникнення як об'єктивно необхідного наслідку структурних змін, що відбуваються в економіці виділяють хронологічний, генеалогічний, структурно-логічний та функціональний підходи, одночасно зазначаючи суттєвість двох останніх [4, с. 7].

Із визначення інфраструктури, наданого Ю. Блохіним, а саме як сукупності суб'єктів господарювання та специфічних господарських об'єктів, діяльність яких полягає у створенні загальних умов для ефективного протікання процесу суспільного відтворення та нормальної життєдіяльності людини шляхом вироблення специфічного товару — послуг [5], фактично мова йде про використання суб'єктно-об'єктного підходу.

Повертаючись до системи "фінансовий ринок" як ключової ознаки його структурування, слід покласти його функції, а проводячи аналогію з представленням відомими науковцями фінансової системи як цілого, складеного із частин, взаємопов'язаних спільними функціями [6], фінансовий ринок постає сукупністю його окремих сегментів, завдяки яким забезпечується його функціонування і він виконує свою роль.

Таким чином, на вищому щаблі пізнання закономірностей структурування системи "фінансовий ринок" її системні якості найповніше виявляються на основі розвитку теоретичних засад до структурування фінансового ринку через застосування системного, функціонального та структурного підходів.

Щодо закономірностей структурування інтегрованої в систему "фінансовий ринок" підсистеми "інфраструктура фінансового ринку", то тут першим кроком має стати власне поняття "інфраструктура". На думку С. Сонько та М. Скринько, тут труднощі структурування пов'язані з сукупністю наступних чинників: 1) розбіжності в розумінні самого поняття "інфраструктура"; 2) відсутність її розмежування з іншими сферами економічної діяльності; 3) занадто широкий діапазон тих функцій, що виконуються її суб'єктами. Одночасно цими авторами підкреслюється практична значущість класифікації інфраструктури як для вирішення прикладних питань управління нею, так і підвищення позитивного впливу на процеси суспільного відтворення і життєдіяльності людини. Згідно з таким баченням, в основу структурування цими авторами пропонується покласти таку тріаду: суб'єкт (носії функцій); функції (коло діяльності); мету діяльності (цільову функцію) [7]. На наш погляд, цей перелік є актуальним і для структурування інфраструктури фінансового ринку та фактично узго-

джується з вищеназваними підходами до структурування фінансового ринку.

Згідно з обраною логікою наступним кроком загального алгоритму дослідження концептуальних підходів до структурної упорядкованості процесів формування інфраструктури стратегічного розвитку фінансового ринку постає система "потенціал" та відповідно її підсистеми. Тут відразу слід зазначити також відсутність однозначного розуміння вихідного поняття потенціал. У більшості робіт таке визначення формулюється виходячи з проявів потенціалу, які обмежуються лише ситуацією невикористаних можливостей, а це не розкриває в повній мірі всю сукупність його системних властивостей та залишає за полем зору значну область в реалізації та управлінні таким потенціалом.

Для вичерпного аналізу важливим постає структурованість даного поняття, в основу якої повинні покладатися різні критерії з тим, щоб якомога повніше реалізувати його сутнісні характеристики. На нашу думку, це, насамперед, стосується виокремлення окремих рівнів його пізнання, а саме: 1) глибинного — на рівні економічних відносин [8, с. 11], втілюючи ті зміни, що відбуваються в процесі його формування та реалізації у тій чи іншій сфері; 2) загальноекономічного, що відображає можливості соціально-економічної системи до подальшого зростання; 3) загальносистемного, притаманного соціально-економічним утворенням як цілісним системам, зважаючи, що існують всі підстави розглядати потенціал також як систему.

Для теоретичного обґрунтування сутності потенціалу важливим постає його структурованість через морфологічну декомпозицію, коли виокремлюється ряд окремих змістоутворюючих морфологічних одиниць даного поняття, зокрема таких, як: джерело, можливість, засіб, продуктивні сили, запас, резерв, сила, ресурси, потужність, властивість, якість, здібність, здатність [9, с. 107—109].

З позиції функціональності поняття потенціал особливої ваги набуває об'єктивний підхід [10, с. 107], в основі якого ресурсна теорія, коли потенціал представляється як узагальнена характеристика усіх його ресурсів. Тут, на наше переконання, можна зробити важливий з методологічних позицій висновок про дуалізм природи потенціалу, а саме як можливості певної дії, так і запасу певних засобів, необхідних для досягнення поставленої мети.

Запропоновані підходи до розкриття сутності потенціалу ґрунтуються на міжкатегоріальному зв'язку цілого ряду категорій. Їх інтегрований взаємозв'язок та взаємоузгодженість формують реальну основу уточнення змісту окремих категорій та часто викликають введення до наукового обігу нових. Небезпідставно зазначається, що потенціал відображає відносини між реальністю та можливостями її трансформації у певну майбутню реальність. При цьому у полі зору перебувають сукупність причин і наслідків, випадкове й необхідне, внутрішні і зовнішні умови, існуючі турбулентність та невизначеність. Шляхом переходу від загального до особливого можуть бути сформульовані конкретні практичні рекомендації щодо обраної сфери дослідження.

Підсистема "інфраструктурний потенціал" як нижча та підпорядкована ланка систем більш високого рівня (потенціал та інфраструктура) логічно відповідає закономірностям їх структурування. Разом з тим, важливо вра-

ховувати активний характер окремих елементів означених підсистем, що не допускає повного накладення елементів систем вищого рівня на елементи підсистем нижчого рівня. Всі ці системи та підсистеми, останні з яких можна також розглядати як системи, є складно структурованими, знаходяться у постійному розвитку, взаємодіють як один з одним, так і зовнішнім простором, що перетворює їх у важливі як передумови, так і джерело якісних перетворень.

Так, у контексті предмета нашого дослідження — фінансового ринку — його інфраструктура, з одного боку, створює об'єктивні загальні умови існування фінансового ринку, становить основу досягнення ним його цілей. З іншого боку, власне інфраструктура, її задачі є також наслідком функціонування та розвитку фінансового ринку. Більш того, ефективність досягнення фінансовим ринком поставлених цілей визначає і обсяги його інфраструктурного забезпечення, які здатні нарощуватися за рахунок інфраструктурного потенціалу цього ринку. В свою чергу, зважаючи, що потенціал характеризує можливості досягнення поставлених цілей, при структурованні інфраструктурного потенціалу саме цілі фінансового ринку становлять один із важливих чинників, що визначають структуру його інфраструктурного потенціалу. Значимим є й те, що обсяги інфраструктурного потенціалу залежать від ефективності реалізації поставлених цілей. Тобто рівень ефективності реалізації поставлених цілей значною мірою формує як обсяги такого потенціалу, так і його структуру.

Вітчизняний фінансовий ринок сьогодні характеризується значним рівнем фрагментарності, нерівномірною та нестабільною динамікою окремих його складових, що вкотре підтверджує тезу про неналежне використання його інфраструктурного потенціалу та, відповідно, вимагає адекватних змін з метою виявлення та реалізації взаємозв'язку між його окремими елементами з метою забезпечення раціонального та гармонійного співвідношення усіх складників, здатних оперативного реагувати на зміни умов функціонування.

ВИСНОВКИ

Розробка теоретичних положень щодо обопільного впливу окремих структурних елементів та їх залучення в якості базових до розбудови механізму стратегічного розвитку фінансового ринку перетворюється на важливий інструмент досягнення такого розвитку. Це пов'язане з тим, що системне дослідження співвідношень та взаємозв'язків між окремими елементами систем різного рівня, полегшуючи розв'язання теоретичних проблем, одночасно сприятиме адекватній оцінці реально сформованого стану фінансового ринку як основи прийняття рішень щодо стратегії його подальшого розвитку. Тому пропонується підхід структурної упорядкованості важливо застосувати як концептуальну основу розкриття можливостей взаємодії та нарощування відповідного потенціалу з метою підвищення ефективності фінансового ринку як точки зростання на траєкторії інвестування соціально-економічного розвитку.

Література:

1. Агошкова Е. Эволюция понятия системы [Текст] / Е.Агошкова, Б.Ахлибининский // Вопросы философии. — 1998. / №7. — С. 170—179.

2. Філософський словник / За ред. чл.-кор. АН СРСР, академіка АН СРСР В.І.Шинкарука. — К.: Гол. Ред.. Української радянської енциклопедії. — 1985. — С. 667.

3. Лактионова А.А. Структурно-функциональный анализ национальной финансовой системы // Финансы, учет, банки. — Вып. № 1 [17]. — 2011. — С. 4—7.

4. Федько В.П., Федько Н.Г. Инфраструктура товарного рынка. Сер. "Учебники, учебные пособия". — Ростов н/Д: Фенікс, 2000.

5. Блохин Ю.В. Производственная инфраструктура региона // Вопросы методологии. — 1998. — Вып. 3.

6. Теорія фінансів: підручник / [П.І. Юхименко, В.М. Федосов, Л.Л. Лазебник та ін.]/ за ред. проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія; Центр учбової літератури. — К., 2010. — 576 с.

7. Сонько С.П., Скринько М.М. Инфраструктура в умовах транзитивної економіки: монографія. — Харків: Екограф, 2004. — 256 с.

8. Буряченко А.Є. Фінансовий потенціал регіонального розвитку: монографія / А.Є. Буряченко. — К.: КНЕУ, 2013. — 342 с.

9. Квасницька Р.С. Інвестиційний потенціал інститутів фінансового ринку України: монографія / Р.С. Квасницька. — Хмельницький: ПП "Монускрипт", 2015. — 314 с.

10. Коледа Н.В. Соціальний потенціал: сутність та основні ознаки [Текст] / Н.В.Коледа // Вісник Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова. — 2013. — Вип. 1 — Т. 18. — С. 105—115.

References:

1. Agoshkova, E. and Akhlbinskiy, B. (1998), "Evolution of System Definition", *Voprosy filosofii*, vol. 7, pp. 170—179.

2. Shynkaruk, V. (1985), *Filosofsky slovnyk [Philosophical Dictionary]*, Kyiv, Golovna redaktsia ukrainskoi radidanskoj entsyklopedii.

3. Lakhtionova, A.A. (2011), "Structural and Funtional Analysis of National Financial System", *Finansy, uchet, banki*, vol. 1 [17], pp. 4—7.

4. Fedko, V. and Fedko, N. (2000), *Infrastructura tovaronogo rynka [Trade Market Infrastructure]*, Rostovna-Donu, Feniks.

5. Blokhin, Yu. (1998), "Manufacturing Infrastructure of Region", *Voprosy metodologii*, vol. 3.

6. Yukhimenko, P. Fedosov, V. and Lazebnik, L. (2010), *Teoria Finansiv [Theory of Finance]*, Kyiv, Tsentr uchbovoi literatury.

7. Sonko, S. and Skrynko, M. (2004), *Infrastruktura v umovah transytyvnoi ekonomiky [Infrastructure in the Market Conditions]*, Kharkiv, Ekograph.

8. Buriachenko, A. (2013), *Finansovy potentsial regionalnogo rozvytku [Financial Capacity of Regional Development]*, Kyv, KNEU.

9. Kvasnytska, R. (2015), *Investotsiyny potentsial instytutiv finansovoho rynku [Investment capacity of Financial Market Institutions]*, Khmelnytsky, Monuskript.

10. Koleda, N. (2013), "Social Capacity, its Essence and Features", *Vistnyk Odessa National University named after I. Mechnikov*, vol. 1, Issue 18, pp. 105—115.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2017 р.